

OPINIA CENTRULUI PARTENERIAT PENTRU DEZVOLTARE (CPD) CU PRIVIRE LA PROIECTUL PROGRAMULUI PENTRU SUSȚINEREA POPULAȚIEI DE ETNIE ROMĂ DIN REPUBLICA MOLDOVA PENTRU ANII 2022-2025

În contextul consultărilor publice organizate de către Ministerul Educației și Cercetării pe marginea proiectului hotărârii Guvernului cu privire la aprobarea **Programului pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pentru anii 2022-2025**, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD) vine cu comentarii și propuneri, menite să asigure egalitatea de șanse și incluziunea femeilor și bărbaților de etnie romă.

ASPECTE RELEVANTE DIN PERSPECTIVA EGALITĂȚII DE GEN ȘI A INCLUZIUNII:

PIAȚA MUNCII

Femeile de etnie romă au o prezență redusă pe piața muncii. Rata de angajare a populației de etnie romă pe piața muncii este de circa șapte ori mai mică decât a populației generale (6,4% față de 40,9%)¹. Femeile rome au o rată de ocupare mai mică decât bărbații și se confruntă cu o incidență mai mare a șomajului². Acest lucru este determinat, în mare parte, de rolurile tradiționale de gen, responsabilitățile de îngrijire a copiilor și gospodăria asumate preponderent de către femei, rata joasă de încadrare a fetelor în sistemul educațional, practicile discriminatorii din partea angajatorilor.

Participarea redusă pe piața muncii sporește riscul sărăciei în rândul femeilor rome. Accesul redus la piața muncii a romilor, în special a femeilor rome, determină și un nivel înalt al sărăciei în cadrul acestui grup etnic. Un indicator proxy al sărăciei poate constitui capacitatea de cumpărare. Astfel, datele indică faptul că peste 60% din populația romă este în incapacitate de a procura medicamente în valoare de 230 MDL, fiind cu 15,1 pp mai mare decât în cazul populației non-rome³. Totodată, se observă inegalități semnificative și în cadrul grupului roma. Sărăcia în rândul femeilor de etnie romă atinge cote extrem de înalte, ponderea celor aflate în incapacitate limitată de cumpărare fiind cu 24,4 pp mai mare decât cea a bărbaților (74,8%). Deprivarea monetară în rândul femeilor rome se explică prin rata de angajare redusă pe piața muncii.

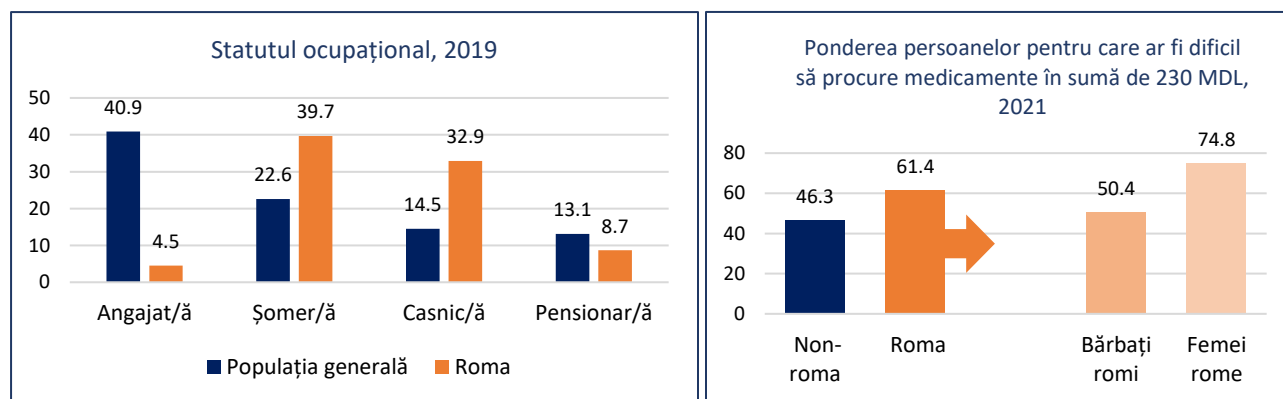

Figura 1. Prezența populației de etnie romă pe piața muncii
Sursa: CPD

¹ https://progen.md/wp-content/uploads/2020/12/1601_cpd_raport_educatia_adultilor_2020.pdf, CPD, 2020

² https://statistica.gov.md/public/files/Cooperare_internationala/PNUD/10_tablouri_femei_RM/Infografic_Rome_6.pdf, BNS

³ <https://progen.md/moldova-inegala-analiza-celor-mai-relevante-inegalitati-din-republica-moldova-2021/>, CPD 2021

SĂNĂTATE

Deși acoperirea cu asigurare medicală obligatorie este o problemă pentru întreaga populație de etnie romă, bărbații sunt mai afectați în acest sens. Rata joasă de ocupare, munca informală, lipsa actelor de identitate și a locului de trai permanent sunt cauzele majore ale numărului mic de persoane rome asigurate (56%, față de 79% în cazul populației generale). Femeile rome într-o proporție mai mare sunt asigurate medical, decât bărbații romi (figura 2), în pofida faptului că acestea lipsesc de pe piața muncii. Aceasta se explică prin faptul că, conform legislației, părintele care beneficiază de concediul de îngrijire a copilului este inclus în sistemul de asigurări medicale. Având în vedere faptul că femeile rome își asumă totalmente rolul de îngrijire, aflarea acestora în perioade îndelungate de concediu parental determină și numărul mai mare de femei care beneficiază de asigurare medicală.

Pentru multe femei rome accesarea serviciilor medicale continuă a fi o dificultate. Ponderea femeilor care nu au accesat servicii medicale atunci când au avut această necesitate este cu 10,1 pp mai mare decât în cazul bărbaților (45,9% față de 56%). Situația financiară precară este unul dintre factorii principali care împiedică accesul acestora la asistență medicală, costul medicamentelor și a serviciilor medicale fiind prea mare în raport cu veniturile acestora. Totodată, atitudinea necorespunzătoare a lucrătorilor medicali și practicile discriminatorii sunt și ele unele din barierele la accesarea serviciilor medicale.

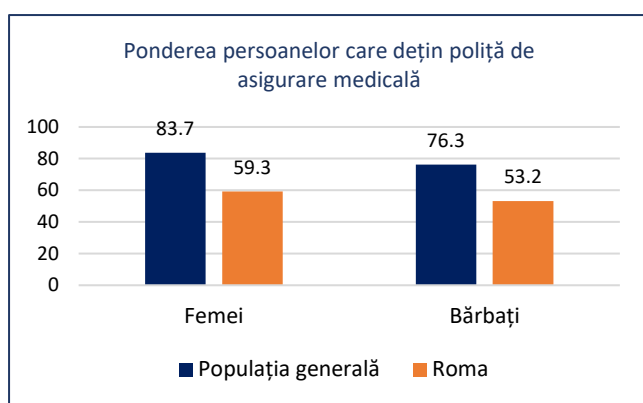

Figura 2. Rata de acoperire cu asigurare medicală, 2021
Sursa: CPD

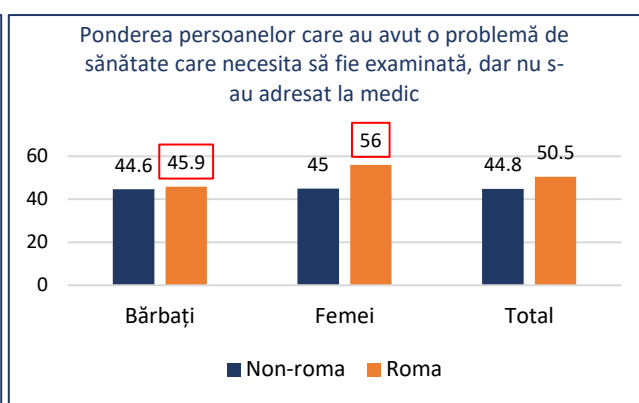

Figura 3. Accesul la serviciile medicale, 2021
Sursa: CPD

EDUCAȚIE

Rata de încadrare a copiilor romi, în special a fetelor, în sistemul educațional este joasă. Frecventarea instituțiilor de învățământ de către copiii romi este influențată de capacitatea redusă a părinților de a suporta cheltuielile de educație, gradul de implicare al părinților în educația și socializarea copiilor, atitudinea și practicile discriminatorii în școală. Datele disponibile indică o discrepanță uriașă în rata de alfabetizare, în cazul femeilor rome aceasta fiind cu 36 pp mai mică decât a femeilor non-rome. Sunt observate diferențe și în ceea ce privește numărul mediu de ani petrecuți în educație de femeile rome și non - rome (4,1 ani față de 10,9 ani). Această diferență se explică prin faptul că, pe de o parte, fetele rome au acces limitat la educație din cauza stereotipurilor în comunitatea romă, iar pe de altă parte, odată cu înaintarea în treptele de învățământ, fetele rome devin mai susceptibile de abandonarea studiilor, cauza fiind grija sporită față de educația tradițională a fetelor și căsătoriile timpurii.

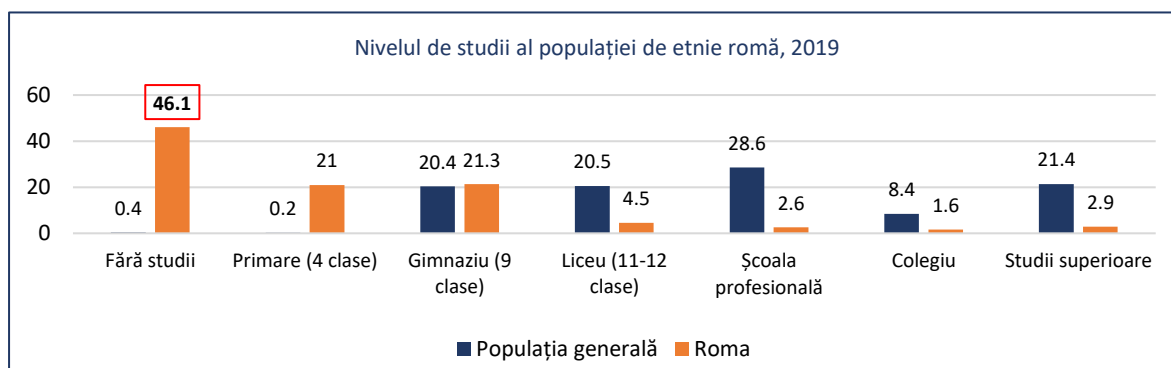

Figura 4. Nivelul educațional al populației de etnie romă, %; Sursa: CPD

PARTICIPARE

Femeile rome sunt mai puțin predispușe pentru a participa în viața publică, inclusiv în procesul decizional. Implicarea persoanelor de etnie romă în procesul decizional la nivel comunitar este mai redusă, în raport cu populația generală. Femeile rome tind să fie mai puțin implicate, indiferent de forma de participare. Diferențe semnificative se atestă și la nivel de intenții, predispoziția de participare fiind mult mai mică în rândul femeilor. Nivelul de participare este influențat de nivelul de pregătire și competenței, practicile discriminatorii față de populația de etnie romă.

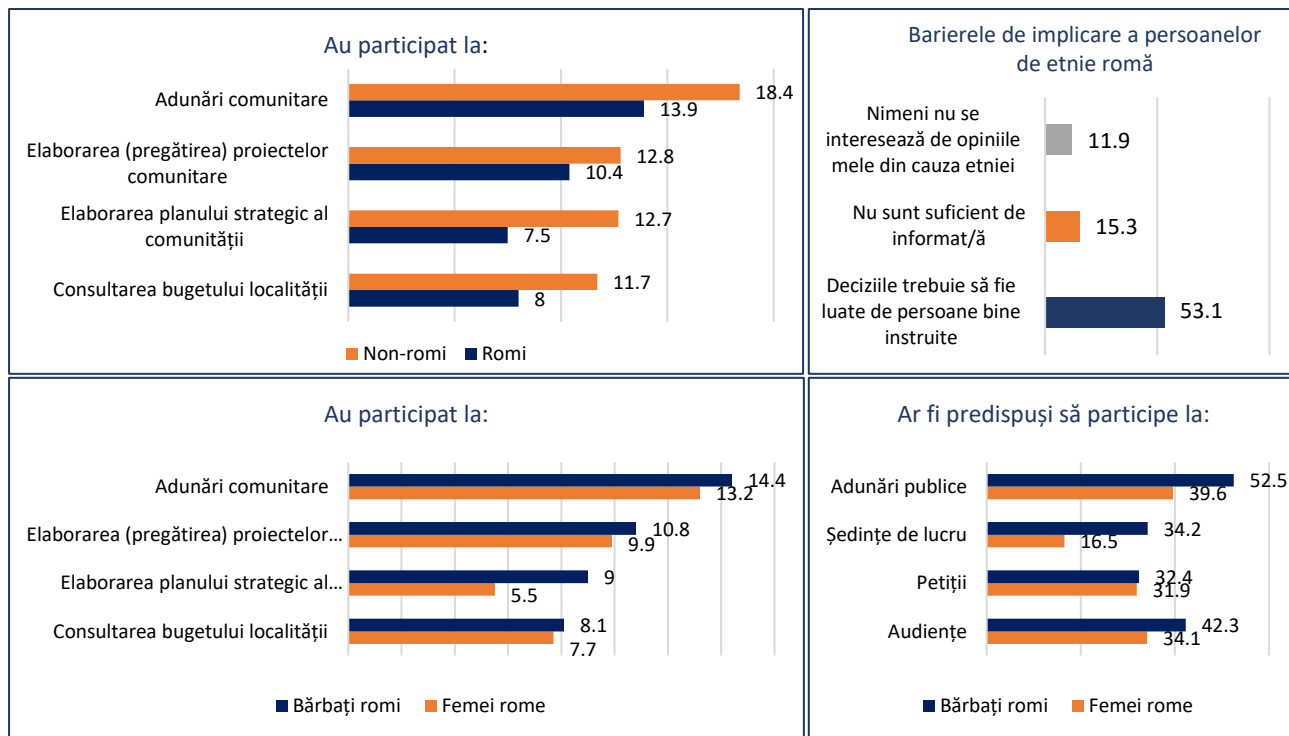

Figura 5. Nivelul de implicare în activități de luare a deciziilor, în funcție de etnia romă, %, 2021

Sursa: CPD

VIOLENȚĂ

Incidența violenței este mai mare în rândul femeilor de etnie romă. Grupurile mai vulnerabile, așa ca cele de etnie romă sunt expuse unui risc mai mare de a se confrunta cu vreo formă de violență din partea partenerului/soțului. Conform sondajului, fiecare a 4 femeie a fost insultată, bruscată și lovită de către partenerul său, iar fiecare a 6 a fost amenințată verbal.

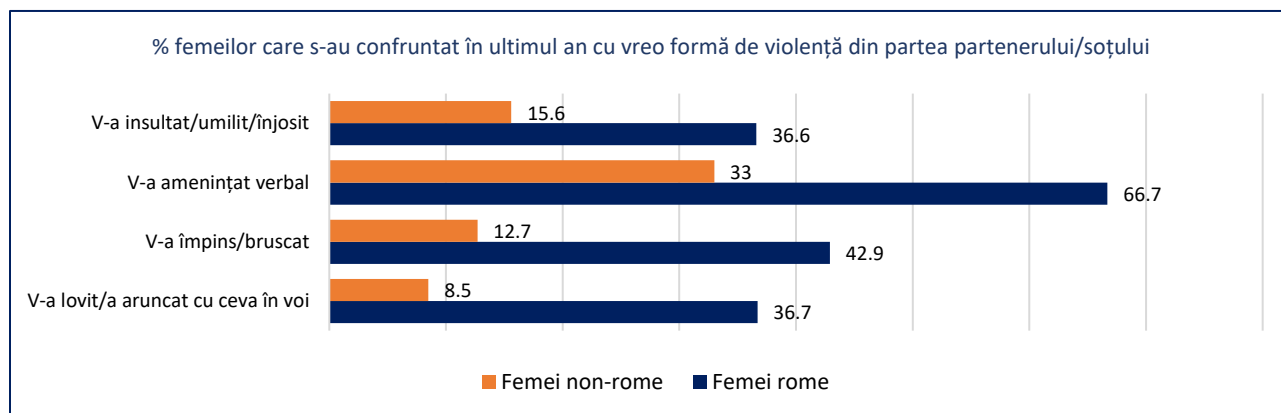

Figura 6. Dinamica incidențelor cazurilor de violență în rândul femeilor, %, 2021

Sursa: CPD

CONSTATĂRI ȘI RECOMANDĂRI

OBIECTIVUL SPECIFIC NR. 2. PARTICIPAREA ÎN VIAȚA PUBLICĂ

CONSTATĂRI

1. **Indicatorii de impact** 2,3,4 sunt importanți atunci când vorbim despre reprezentarea persoanelor de etnie romă în structuri decizionale. În pofida importanței acestora, țintele planificate sunt relativ modeste și mai puțin ambițioase, ceea ce va face dificilă atingerea unei schimbări esențiale în acest domeniu. Indicatorii legați de reprezentarea în structuri/ funcții decizionale nu sunt suficienți pentru a asigura participarea romilor în viața publică. Indicatorul de impact 5 este un indicator de produs, ținta fiind una extrem de modestă.
2. În **planul de acțiuni** unele activități sunt formulate generic (A1) sau ca obiective (A2, A9) (pag. 42). Indicatorii preconizați la nivel de acțiuni individuale sunt formulați generic (număr de persoane, număr de acțiuni, număr de acte ș.a.), fără a fi indicat care sunt țintele exacte planificate.

RECOMANDĂRI

3. Recomandăm ca țintele propuse pentru **indicatorii de impact** 2,3,4 să fie calibrate la nivelul problemei, astfel încât să ne asigurăm de o reprezentare veritabilă a comunității rome atât la nivel central, cât și local (cel puțin în regiunile unde prezența grupului etnic este mai semnificativă). Atunci când vorbim despre participare, este important să fie incluși indicatori care ar măsura participarea femeilor și bărbaților romi în viața comunitară, în influențarea deciziilor care îi vizează sau le afectează calitatea vieții, în procesul electoral (participarea la consultări comunitare, proiecte comunitare, la consultarea bugetului comunității ș.a.)
4. În **planul de acțiuni** se recomandă a fi indicat, pentru fiecare indicator, valoarea de referință și ținta planificată, sursa de verificare, astfel încât ulterior să fie posibilă evaluarea nivelului de implementare a Programului. Pentru a spori implicarea populației de etnie romă în procesele decizionale, se recomandă a fi instituit un mecanism care să favorizeze incluziunea pentru a asigura participarea în condiții egale a organizațiilor romilor și a celor pro-romi ale societății civile rome, a experților și a membrilor comunității de la toate nivelurile, ținând cont de perspectiva egalității de gen atât în dezbateră politică, cât și în procesul decizional. La mod specific, recomandăm includerea în planul de acțiuni: a programelor de granturi pentru împuternicirea fetelor și femeilor rome în comunitățile dens populate de romi; includerea în programul "Bugetul Civic" a componentei de împuternicire a persoanei de etnie romă, a egalității de gen.

OBIECTIVUL SPECIFIC NR. 3. RESPECTAREA DREPTURILOR SOCIO-CULTURALE

CONSTATĂRI

1. Indicatorul general (100% din populația de etnie romă cu drepturi respectate, protejate) formulat în componenta **Indicatori de impact** este formulat generic, iar ținta planificată este prea ambițioasă pentru perioada de implementare a programului. Indicatorul 7 (pag.35) nu este suficient de ambițios, având în vedere că la momentul actual, circa 56% dintre romi (conform datelor disponibile) dețin poliță de asigurare medicală.
2. În **planul de acțiuni**, indicatorii preconizați la nivel de acțiuni individuale sunt formulați generic (număr de persoane, de campanii, acte ș.a.), fără a fi indicat care sunt țintele exacte planificate. Activitatea nr. 2 (pag. 52) este formulată ca obiectiv. Activitățile planificate pentru domeniul **Educație** (pag. 51-55) sunt importante, dar insuficiente pentru a atinge rezultatele preconizate. Perspectiva de egalității de gen lipsește în planul de acțiuni. Activitățile planificate pentru domeniul **Sănătate** (pag. 55-56) sunt insuficiente pentru a produce schimbări esențiale în ce privește accesul la servicii medicale și nu vor determina atingerea rezultatului preconizat (indicator 5, pag.35). Perspectiva de gen lipsește din componenta Sănătate. Acțiunile prevăzute în componenta **Combaterea discriminării** (pag. 47-50) sunt relevante pentru aria abordată, însă sunt formulate generalist (susținerea, monitorizarea, mediatizarea). Nu este clar prin ce activități exacte va fi realizată susținerea sau mediatizarea, spre exemplu. În planul de acțiuni este o singură activitate orientată spre reducerea violenței domestice și în bază de gen, în pofida faptului că datele statistice sugerează o incidență mare a violenței în cadrul populației de etnie romă, orientată în mod special, împotriva femeilor. Campaniile de informare, în acest sens, nu sunt suficiente pentru a eradica acest fenomen.

RECOMANDĂRI

1. La nivel de **indicatori de impact**, recomandăm ca ținta indicatorului general (100% din populația de etnie romă cu drepturi respectate, protejate) să fie ancorată la contextul și realitățile existente, astfel încât să fie o țintă posibil de atins în perioada de 3 ani de implementare a Programului. Pentru indicatorul 7 (pag.35) se recomandă o sporire a numărului de beneficiari de asigurare medicală de cel puțin 15%.
2. Se recomandă a fi indicat în **planul de acțiuni**, pentru fiecare indicator, valoarea de referință și ținta planificată. La activitatea nr. 2 (pag. 52) recomandăm a fi indicat ce acțiuni concrete vor fi întreprinse pentru a asigura încadrarea copiilor romi în educație. Pentru domeniul **Educație** (pag. 51-55) se recomandă a fi luate în considerare acțiuni care vizează: (i) dezvoltarea unor programe de incluziune a copiilor romi, în special a celor defavorizați; (ii) aplicarea de strategii și programe menite să faciliteze accesul romilor la structuri de îngrijire a copiilor, la școli și universități; (iii) finanțarea ONG-urilor care desfășoară activități de incluziune a copiilor romi în sistemul educațional și activități extra-școlare; (iv) aplicarea de măsuri de eliminare a oricărei forme de segregare a romilor în școală sau în clasă; (v) dezvoltarea de programe pentru includerea părinților romi în procesul de școlarizare și de dezvoltare educațională și personală a copiilor lor; (vi) măsuri de sprijin în ce privește integritatea sanitară, alimentația școlară și îmbrăcămintea pentru familiile de romi care se confruntă cu dificultăți economice, sociale. Din perspectiva de gen, este esențial a fi sporită rata de cuprindere a copiilor de etnie romă (în general) în sistemul educațional, dar, în același timp, este important a se ține cont de faptul că fetele romi au acces mai limitat la educație, decât băieții romi, această situație fiind alimentată de stereotipuri și tradiții existente în comunitatea romă, cu privire la rolul femeii. Indicatorii de monitorizare, la fel, trebuie să fie sensibili la dimensiunea de gen, fiind urmărită, cel puțin, dezagregarea pe sexe.

Pentru domeniul **Sănătate** (pag. 55-56) recomandăm a fi luate în considerare activități, precum: (i) măsuri de îmbunătățire a accesului romilor la asistență medicală preventivă și curativă, în special pentru femei, copii, persoanele în vârstă și cu dizabilități, inclusiv la (ii) servicii de sănătate sexuală și reproductivă; (iii) activități de educare a comunității romi în domeniul sănătății și al educației sexuale, prin (iv) activități mobile de depistare medicală în zonele segregate, (v) campanii educaționale în domeniul sănătății în materie de prevenție, (vi) instruirea lucrătorilor medicali și sociali în ceea ce privește diversitatea, ș.a. De asemenea, recomandăm a fi incluse activități de outreach, realizate cu mediatorii comunitari, în comunități dens populate de romi, pentru a identifica barierele structurale de acces la servicii de sănătate (analize de identificare a barierelor structurale cu care se confruntă romii pentru a accesa servicii medicale, identificarea și punerea în aplicare a soluțiilor în baza constatărilor ș.a.). Indicatorul de monitorizare a Activității nr. 3 (pag.56) trebuie să vizeze nu numărul de petiții și plângeri, ci ponderea persoanelor care beneficiază de servicii medicale.

În vederea reducerii **violentei** domestice și în bază de gen, se recomandă includerea în planul de acțiuni extinderea programului de lucru cu agresorii.

OBIECTIVUL SPECIFIC NR. 4. INCLUZIUNEA PE PIAȚA MUNCII

CONSTATĂRI

1. **Indicatorul de impact 1** este formulat generic (pag. 35), lăsând spațiu de interpretare, fără a fi indicată, în același timp, ținta spre care se tinde, ceea ce va face dificil procesul de măsurare și evaluare. Indicatorul de impact 2 (principalul indicator pentru Obiectivul specific 4) deși este unul esențial, nu va produce schimbări semnificative în rata generală de ocupare a romilor, întrucât îngustează foarte mult grupul țintă, fiind luate în considerare doar persoanele înregistrate cu statut de șomer la STOFM. Indicatorii de impact 3 și 4 sunt indicatori de produs. Deși dimensiunea de gen este reflectată atât în descrierea problemei, cât și în indicatorii de impact, nivelul de ambiție este unul foarte redus (țintele planificate sunt modeste).
2. În **planul de acțiuni**, unele activități sunt formulate sub formă de deziderate (A2, A5). O bună parte din indicatorii la nivel de acțiuni individuale sunt generici (nu au ținte exacte). Țintele planificate sunt modeste.

RECOMANDĂRI

1. Se recomandă a fi formulat mai specific **indicatorul de impact 1**, fiind indicat clar cum se va măsura gradul de incluziune pe piața muncii și care sunt țintele propuse după 3 ani de implementare a Programului, astfel făcând posibil procesul de măsurare și evaluare. Indicatorul de impact 2 se recomandă a fi măsurat nu în raport cu romii înregistrați cu statut de șomer la STOFM, ci în raport cu populația generală de romi în **vârstă aptă de muncă**.

Indicatorii de impact 3 și 4 se recomandă a fi înlocuiți cu indicatori care măsoară rata de angajare a romilor, ponderea romilor care lansează afaceri durabile/ sustenabile (dezagregați pe gen)/ ponderea afacerilor durabile deținute/ gestionate de persoanele de etnie romă. Din perspectiva de gen, pentru a determina schimbări în ce privește rata de ocupare a persoanelor de etnie romă, în general, și a femeilor române, în special, este important de operat cu indicatori mult mai ambițioși, raportați la numărul populației/ femeilor de etnie romă.

2. Pentru a facilita procesul de măsurare a progresului și de monitorizare și evaluare a implementării Programului se recomandă a fi incluse în **planul de acțiuni**, pentru fiecare activitate și indicator, datele de referință, țintele planificate și sursa de verificare/ documentare. De asemenea, din perspectiva egalității de gen, este important ca activitățile și țintele planificate să contribuie la reducerea inegalităților în ceea ce privește ocuparea femeilor și bărbaților de etnie romă. Astfel, țintele planificate trebuie să fie calibrate la amploarea problemei. Aceasta ar presupune că țintele propuse pentru integrarea femeilor pe piața muncii trebuie să fie mai mari, având în vedere că femeile într-o pondere mai mică sunt active din punct de vedere economic. Totodată, se recomandă a fi incluse în planul de acțiuni, activități care vizează: (i) realizarea de către ANOFM, împreună cu mediatorii comunitari, a unui modul de outreach pentru ocupare, inclusiv pentru tinerii și tinerele române; (ii) revizuirea procedurilor de ocupare activă, din perspectiva posibilității de adaptare a acestora la necesitățile bărbaților și femeilor de etnie romă, în funcție de barierele cu care se confruntă.

DESPRE CENTRUL PARTENERIAT PENTRU DEZVOLTARE

Creat în anul 1998, Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare (CPD) este o instituție obștească, care își propune să contribuie la promovarea unui discurs integrator cu privire la problematica genurilor umane, statutul femeii și egalitatea de șanse pentru femei și bărbați. CPD se afirmă în calitate de structură neguvernamentală, care pledează pentru implementarea conceptului egalității de gen în toate domeniile vieții, promovarea politicilor publice în domeniu, abordarea problemelor ce țin de rolul femeii în societate și abilitarea acesteia, eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei, fiind concomitent și un centru de documentare, informare și instruire pentru ONG-urile de profil și grupurile de inițiativă.

Scop. Dezvoltarea și consolidarea resurselor și mecanismelor de abilitare echitabilă a femeilor și bărbaților în vederea promovării egalității de gen în Republica Moldova prin susținerea unui demers coerent de influențare a politicilor.

Misiune. CPD promovează valorile egalității de gen, ca parte componentă a unei societăți deschise, în scopul consolidării unui parteneriat autentic de gen.

Viziune. CPD pledează pentru edificarea unei comunități cu perspective și oportunități egale pentru membrii/ele săi/sale, a unei societăți în care femeile și bărbații sunt cetățeni cu drepturi depline, capabili să soluționeze problemele în comun, să beneficieze în mod egal de noile oportunități și să se angajeze plenar în activități politice, economice și sociale.

ADRESA NOASTRĂ:

Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare
str. Armenească 13 Chișinău, MD-2012, Republica Moldova
Tel.: + 373 69668931
www.progen.md
e-mail: cpd@progen.md